

Josep Maria Corredor

DE VORBĂ CU PABLO CASALS
amintirile și părerile unui muzician

Traducerea din limba franceză de
Romeo Draghici

GRAFOART

© 2023. Casa de Editură GRAFOART®

Toate drepturile rezervate.

În elaborarea prezentei ediții s-au utilizat lucrările:

J. Ma. Corredor, *Conversations avec Pablo Casals, Souvenirs et opinions d'un musicien*,
Edition Albin Michel, Paris, 1955.

J. Ma. Corredor, *De vorbă cu Pablo Casals, Amintirile și părerea unui muzician*,
Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, [1957].

J. Ma. Corredor, *De vorbă cu Pablo Casals, Amintirile și părerea unui muzician*,
Editura Muzicală a UC din RPR, București, [1964].

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CORREDOR, JOSEP MARIA

De vorbă cu Pablo Casals : amintirile și părerea unui muzician /

Corredor Josep Maria ; ed.: Matei Bănică ; trad.: Romeo Drăghici. -

București : Grafoart, 2015

ISMN 979-0-707653-96-8

ISBN 978-606-747-038-3

I. Bănică, Matei (ed.)

II. Drăghici, Romeo (trad.)

78(460) Casals,P.

78(460) Casals,P.(0:82-94)

929 Casals,P.

EDITURA MUZICALĂ GRAFOART

București, str. Brașov nr. 20

LIBRĂRIA MUZICALĂ GEORGE ENESCU

București, piața Sfinții Voievozi nr. 1

TEL. : 0747 236 278 (07-GRAFOART) ; 021 315 07 12

E-MAIL : GRAFOART1991@GMAIL.COM

COMENZI ON-LINE : WWW.LIBRARIAMUZICALA.RO

Cuprins

Scrisoare-prefață.....	7
Prefață.....	9
O scrisoare de la Thomas Mann.....	19
I. Copilăria.....	21
II. Anii de ucenicie.....	34
III. Călătoriile, concertele, prietenii... ..	65
IV. Dirijorul. Orchestra „Pau Casals”.....	111
V. Trei maestri nedreptățiți.....	147
VI. J. S. Bach	173
VII. Muzica de ieri și de azi (1)	199
VIII. Muzica de ieri și de azi (2)	243
IX. Asupra interpretării.....	272
X. Înaintea și în timpul exilului.....	314
XI. Speranțe înșelate.....	328
XII. Festivalurile de la Prades	339
XIII. Măreție și singurătate.....	351
Notă	366
Apendice (1956–1964)	369

O scrisoare de la Thomas Mann

Scumpe domn,

Părerea mea asupra lui Pablo Casals ? Nu poate fi vorba de o părere, ci de un adânc respect și de o admirație plină de însuflețire în fața unui om a cărui vajnică artă se leagă de respingerea oricărui legământ cu tot ce este rău, cu tot ce este mizerabil și jignitor pentru justiția umană, într-un fel care cu drept cuvânt ne face mai deplină înțelegerea acestui artist punându-l la adăpostul oricărei ironii ; în epoca noastră de delăsare, el este o pildă de mândră statornicie morală, pe care nimic nu o poate abate.

Nici vorbă nu poate fi de „retragere” în singurătate, de nepăsare față de frământările oamenilor, după cum nici vorbă nu poate fi de înclinarea de a se prostitua ce caracterizează adeseori această mică lume a artiștilor care spune: „cânt pentru cine mă plătește”. Un talent fantastic, pentru care oamenii ar da orice, un talent care se poate bizui oriunde pe un succes fulgerător, căruia i se propun averi uriașe în lumea afacerilor... care pune condiții fără legătură nici cu banul, nici cu gloria. Acest mare artist nu merge în nicio țară unde libertatea și drepturile umane nu sunt respectate. Nu merge nici în acele țări care-și spun „libere”, dar care au făcut legământ cândva cu nedreptatea. El nu-și acordă geniul unei lumi care deși înfundată în păcat, și mai ales Spania, țara lui de baștină, ar dori să se bucure de farmecul artei lui. El respinge orice propuneri și angajamente, nepărăsind satul de lângă granița franco-spaniolă, pe care și l-a ales ca loc de retragere: Prades, satul al cărui nume, înainte de a fi legat de al său era aproape necunoscut. Acum

I.

Copilăria

— *Dacă nu mă înșel, v-ați născut în 1876, maestre ?*

— Da, la 29 decembrie 1876. M-am născut la Vendrell, un orașel catalan – situat la vreo 70 km spre sud-vestul Barcelonei – oraș de care am rămas strâns legat prin adânci și duioase legături sufletești.

— *Dacă am vorbi de înrâurirea pe care au avut-o părinții asupra dumneavoastră ?*

— Această înrâurire a fost însemnată, poate hotărâtoare. Tatăl meu era organistul bisericii din Vendrell și un muzician remarcabil, chiar în simplitatea lui. El a trezit în mine dragostea de muzică prin învățătura și pilda pe care mi le-a dat. Pilda unui om care, fără a se despărți niciodată de modestie, era totuși un adevărat și sincer artist.

— *Și mama dumneavoastră ? V-am auzit totdeauna vorbind de dânsa cu cel mai adânc respect.*

— Oh ! Mama mea a fost o femeie cu totul neobișnuită. Cât de îndatorat îi sunt tăriei sale sufletești, înțelegerii sale geniale, adâncii sale umanități. În cursul întregii sale vieți dânsa a fost îngerul meu păzitor.

— *Primele dvs. amintiri sunt legate deci de orașelul natal ?*

— Mai cu seamă de schitul din San-Salvador, care se găsește la 5 km de Vendrell. Păstrez din acest loc cea mai veche amintire, trezirea mea la viața conștientă: raze de lumină pătrunzând prin geam, ale căror răsfrângeri irizate se întipăreau în închipuirea mea încă fragedă.

IV.

Dirijorul. Orchestra „Pau Casals”

— *Dorința de a dirija s-a manifestat de timpuriu la dumneavoastră ?*

— Oh, da ! Când eram copil și cântam la orgă, simțeam o pornire nestăvilă de a dirija corul bisericii, de a spune tenorilor și sopranelor „faceți așa, sau altfel”...

— *Când ați condus prima dată orchestra ?*

— Cred că aveam cincisprezece sau șaisprezece ani când, la Barcelona, Granados mi-a cerut să dirijez repetițiile primei sale opere *Maria del Carmen*. — „Sunt tare nervos în clipa asta, mi-a spus. Nu vrei să te ocupi tu de ele ?”

— *Afară de orchestra dumneavoastră din Barcelona ați mai dirijat multe altele, nu ?*

— Am început să dirijez câțiva ani după primele mele călătorii în străinătate. M-a atras totdeauna munca cu o orchestră.

Am condus în mai multe rânduri orchestra Lamoureux din Paris, de asemeni *London Symphony Orchestra*, *New-York Symphony Orchestra*, Orchestra filarmonică din Viena, Orchestra B.B.C. etc. și nenumărate concerte la Roma, Milano, Praga, Zürich, Bruxelles, Edinburg, Madrid, Mexico, La Havana etc.

(Îmi amintesc că la Havana am dirijat într-un an trei concerte ale orchestrei simfonice din acel oraș. Am fost angajat de către *Sociedad Pro Arte* care trecea printr-o perioadă foarte grea. Conducătorii ei mi-au cerut să găsesc o soluție pentru a le veni în ajutor. La sfârșitul concertului al treilea, entuziasmul publicului era de nedescris ; am înaintat atunci spre avanscenă

— *Cel puțin ați avut câțiva prieteni credincioși ?*

— Cât despre asta, da. În primul rând, domnul Filip Capdevila, care a fost cuprins de entuziasm pentru ideea mea și a fost din prima clipă alături de mine. Domnul Capdevila a fost casierul nostru și s-a ocupat neobosit de toate problemele financiare. Soția sa, doamna Francesca Vidai de Capdevila, și-a luat răspunderea corespondenței și însemnarea partiturilor de orchestră. Atât unul cât și celălalt au trăit lângă mine această perioadă neplăcută și mai mult decât obositoare.

Secretarul comitetului de direcție a fost minunatul Joachim Pena, care la început s-a alăturat nouă, mai mult din idealism decât din convingere. El avea destulă experiență în acest fel de muncă, pentru a se lăsa dus de optimism. Domnul Pena își cheltuise averea, ocrotind manifestările muzicale din Catalonia. Poliglot cunoscut, om foarte cultivat, Pena era un wagnerian pasionat care fusese de mai multe ori la festivalurile din Bayreuth. Fusese președintele *Asociației Wagneriene* din Barcelona și tradusese în limba catalană toate operele autorului *Tetralogiei* și libreturile celor mai multe opere franceze și italiene, textul lui Schiller din *Simfonia a IX-a*, *Creațiunea* de Haydn și toate libreturile liedurilor de Schubert, Schumann, Brahms. Când mă gândesc că un om ca Pena a fost victima nebuniei criminale care a cuprins Catalonia după rebeliunea militară din iulie 1936 !

Președintele comitetului de direcție a fost domnul Vidal-Quadres care ocupa un înalt rang social și a cărui vază în unele cercuri a ușurat înfăptuirea orchestrei. La domnul Vidal Quadres se făcea întotdeauna muzică și acolo, adolescent fiind, am cântat pentru prima oară un cvartet. „Sunt cu voi, mi-a spus el, și am să dau tot ce am să pot.” A făcut-o într-un mod atât de larg, încât pot spune că de fapt el a dat aproape tot.

— *Când s-a format orchestra ?*

— În 1920. Am angajat optzeci și opt de muzicanți plătiți de mine, cei mai buni pe care i-am găsit. De obicei, erau foarte

V.

Trei maeștri nedreptățiți

— *Printre muzicienii mari și admirați de dumneavoastră care v-au fost prieteni, mi-ați vorbit adesea despre Emmanuel Moór, sir Donald F. Tovey și Julius Röntgen.*

— Da. Iată trei mari muzicieni dați uitării. Când se mai văd numele lor în programele de concerte ? Totuși ar avea mai multe drepturi decât alți autori ca să figureze în ele. Când văd unele nume, lângă cele ale lui Bach, Mozart, Beethoven, mi se face rău ! Dacă aș vedea pe cele ale lui Moór, Röntgen, Tovey, ar fi altceva ! alături de ale marilor maeștri – și-mi mășor cuvintele – ar fi la locul lor.

— *Când l-ați cunoscut pe Moór ?*

— Trebuie să fi fost în 1907 sau 1908 la Lausanne. Am dat un concert după-amiază după care m-am dus la o cafenea. Acolo, l-am întâlnit pe Brandoucoff, directorul Conservatorului din Moscova, pe care l-am cunoscut în Rusia. Mi l-a prezentat pe Moór, ca fiind un „compozitor amator”. M-am uitat la dânsul și am văzut în ochii lui pe unul din acei oameni care au ceva de spus. În timpul conversației i-am zis: aș dori să cunosc o lucrare a dumneavoastră. A acceptat pe dată invitația mea și am convenit ca să vină în scurtă vreme la mine, la Paris.

În ziua fixată, Moór s-a prezentat cu un teanc de compoziții. S-a așezat la pian, și a început să cânte primul lui concert pentru violoncel. După felul în care s-a așezat în fața instrumentului, după licărirea ce-i juca în ochi, după execuția primelor măsuri, am fost încredințat că era vorba de un om care ieșea din comun. În timp ce cânta, gândeam din ce în ce mai

— *Concertul pentru violoncel de Tovey...*

— Această lucrare pe care autorul mi-a făcut onoarea să mi-o dedice, este, cred, cea mai de seamă dintre compozițiile sale, putând sta alături de cele mai însemnate bucăți ale literaturii violoncelului.⁵²

Prima audiție a concertului a avut loc la Edinburg în toamna anului 1943 și a dat loc unei adevărate dezlănțuirii de entuziasm. Numeroase personalități erau de față precum și o seamă de critici veniți de la Londra.⁵³

(Îmi amintesc că în ziua aceea am cântat cu multă greutate, din cauza unor dureri puternice în degetul mare de la mâna stângă, dureri care mă chinuiau de mult timp și a căror origine nu putuse fi descoperită nici de cei mai celebri specialiști din

⁵² Casals a scris prietenului său: „Dragă Donald, ziua sosirii concertului tău va fi o dată însemnată în calendarul vieții mele. Mi-a făcut o mare bucurie și prețuiesc sentimentele ce se desprind din dedicația ta, căreia sper că îi voi putea face cinste.“ Iar când a fost fixată data primei audiții: „Ziua de 22 noiembrie (1934) va fi data cea mai importantă din viața mea de muzician. Joachim a simțit desigur aceeași bucurie și aceeași cinste în ziua când a reluat concertul pentru vioară de Beethoven și în aceea a primei audiții a concertului de Brahms.“

⁵³ Criticul lui *Times* scria despre acest concert: Domnul Pablo Casals dorește să facă cunoscut la Londra frumosul *Concert* pentru violoncel al profesorului D. F. Tovey, pe care l-a cântat la Edinburg joi seara cu *Reid Symphony Orchestra* condusă de compozitor...). Profesorul Tovey este cunoscut ca un muzician de o vastă cultură, nu ca un compozitor demn de a fi cântat la Queen's Hall. Totuși publicul din Queen's Hall, n-are decât de pierdut neasistând la audiția acestui *concert* de violoncel. Avem în *Orchestra B.B.C.* un ansamblu din cele mai bune iar în *Royal Philharmonic* o societate care de un secol își face o cinste din a executa în prima audiție cele mai bune lucrări ale compozitorilor naționali. Dacă cele două societăți s-au hotărât să nu ia în seamă o lucrare care face parte dintre cele ce posedă o forță de netăgăduit și o frumusețe intimă și care pe deasupra este interpretată de cel mai mare violoncelist al lumii, înseamnă că ele ar fi cu totul lipsite de judecată. Întreg concertul scoate la iveală sonoritatea caldă a violoncelului și lui Casals îi trebuie tot talentul său pentru a reliefa calitățile lucrării. Toate acestea sunt suficiente ca să te hotărăști să mergi la Edinburg ca să-l asculți.

VII.

Muzica de ieri și de azi (1)⁶³

— *Îmi permit maestre să vă mai pun câteva întrebări asupra lui Händel, ilustrul contemporan al lui Bach. Cum se explică faptul că a compus Messia în trei săptămâni, Israel în Egipt în cincisprezece zile și că a scris cele mai multe dintre concertii grossi într-o singură zi?*

— Problema de a compune cu ușurință este mai complexă decât se pare. Îmi amintesc de cele spuse în această privință de către Emanuel Moór, căruia i se reproșa uimitoarea ușurință cu care compunea: „nimeni nu știe că compozițiile mele le port în mine câteodată timp de douăzeci de ani”. Cât poate să dănuie zămisirea unei opere? Un mare muzician nu compune numai atunci când are creionul în mână, ci în mintea sa se petrece un proces continuu de gestație.

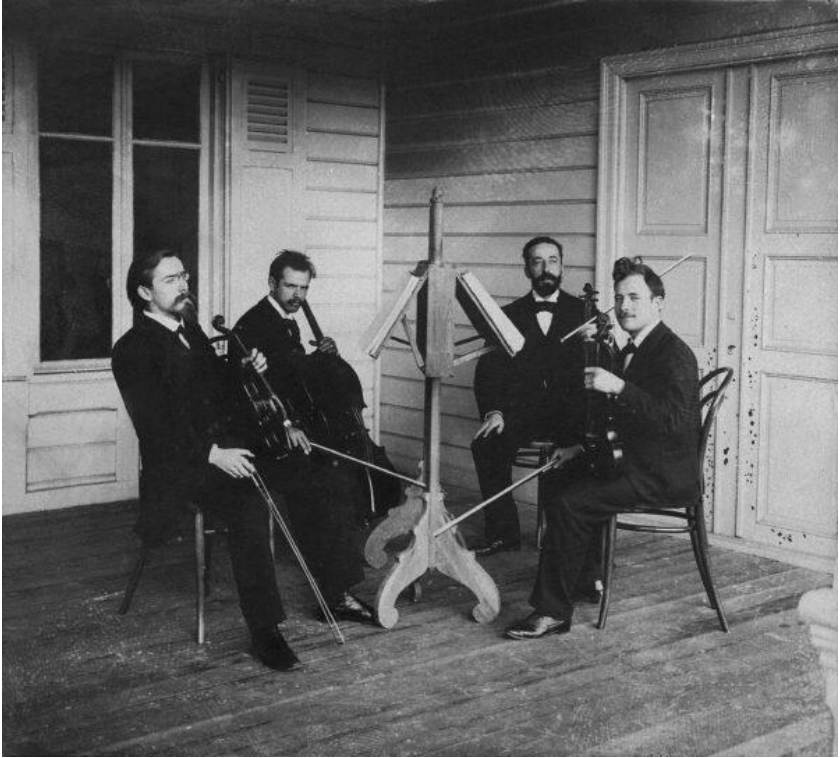
— *În fața lucrărilor ca, Messia de Händel, Creațiunea de Haydn, Pasiunea de Bach, aveți o emoție de natură religioasă?*

— Da. Dar această emoție cuprinde în ea umilință și credință.

— *Romain Rolland socotește că Buxtehude a influențat stilul de orgă la Bach și cel al oratoriului la Händel.*

— Alături de Buxtehude, ar trebui pomenit Schutz și mulți alții. Bach și Händel nu erau obsedați de „originalitate”. Geniul nu este îngărdit: el își însușește influențele înconjurătoare, fiind convins că acestea nu-i vor micșora personalitatea. Oare s-a admirat îndeajuns la Bach modestia sa care îl îndemna să copieze lucrările maeștrilor pe care îi venera folosindu-le ideile?

⁶³ Romain Rolland – *Haendel* (Editions Albin Michel – Paris).

Cvartetul Crickboom: Mathieu Crickboom și Josep Rocabruna, violi, Rafael Gálvez, violă și Pablo Casals, violoncel, cca. 1896

— *Honegger ?*

— Honegger îmi pare a fi unul dintre cei mai valoroși compozitori actuali. (Pentru mine cel mai mare compozitor al epocii noastre este Ernest Bloch.) Cu tot modernismul său s-a ferit să depășească anumite limite. Deși influențat de tendințele timpului, a știut să aleagă unele inovații și să refuze altele rămânând credincios ideii muzicale pe care anumiți autori contemporani au desființat-o pur și simplu.

— *Doi muzicieni tot atât de puțin „învechiți” ca Arthur Honegger și Paul Hindemith, vorbind despre dodecafonism, au declarat: „Acest sistem este îngrădit în legi foarte mărginite ; dodecafoniștii mă fac să mă gândesc la pușcăriașii care după ce au reușit să-și taie lanțurile și-au atârnat de bună voie o greutate de o sută de kilograme la picioare ca să fugă mai repede...” (Honegger). „...Se pot născoci multe reguli arbitrare de acest fel și dacă vrei neapărat să clădești pe ele mai multe stiluri de compoziție muzicală, cred că s-ar putea găsi niște reguli mai puțin mărginite și mult mai interesante. Ideea dodecafonismului îmi pare mai teoretică chiar decât erudiția greoaie a profesorilor de armonie tradiționalistă” (Hindemith).*

— Mă bucur că Honegger și Hindemith gândesc așa. Ceea ce trebuie, este ca autorii să înțeleagă ce înseamnă a se exprima prin muzică. Cei care nu au nimic de spus, să tacă. Iar cei care simt nevoia profundă, de netăgăduit, de a compune, să o facă după procedee noi sau vechi însă în orice caz, simple, ușor de înțeles. Insist asupra faptului că nu procedeele au importanță, ci rezultatele. Timpul alege și dă fiecăruia locul său.

IX.

Asupra interpretării

— *Personalitatea artistului în interpretare...*

— Fiecare artist se deosebește de ceilalți și trebuie să folosească în munca sa tot elanul și impulsunile proprii naturii sale. E destul să privești în jur ca să vezi spectacolul unei organizări armonioase și a unei varietăți multiple la tot ceea ce are viață.

Artistul trebuie să aibă personalitate proprie, să se simtă eliberat de tot ceea ce a învățat și a auzit iar scopul său trebuie să fie o desprindere totală de tradiție și rutină.

Cel care nu se întreabă pe sine și nu ascultă „vocea” sufletului său de artist – bineînțeles dacă îl are – merge pe un drum greșit. Important este să simțim și să exprimăm ceea ce simțim.

De pildă, la Bach, am respins toate tradițiile și exemplele care-mi stăteau în față, căutând conștient și perseverent să redau felul meu de a-l înțelege.

— *Există oare un stil Bach, un stil Beethoven și așa mai departe ?*

— Nu de mult vorbeam despre asta cu un mare muzician, prieten cu mine, în legătură cu o operă a lui Mozart. Unii cred că există un stil Bach, un stil Mozart și așa mai departe, care trebuie căutat și reconstituit în chip obiectiv. Desigur că fiecare mare maestru își are stilul său propriu fiindcă viața ne arată că cea mai umilă ființă își are caracteristicile ei. De ce un mare maestru nu le-ar avea și el ? Totuși, interpretându-l după partitura pe care o are în față, artistul trebuie să se străduiască să reconstituie nu o pretinsă obiectivitate, ci diferitele stări

XI.

Speranțe înșelate

— După eliberare trebuia să vă socotiți liber din punct de vedere moral, pentru a relua concertele. Știi că în acel moment ați primit foarte multe propuneri. Atunci erați privit de toată lumea drept „marele artist” care rezistase în același timp și ispitelor și amenințărilor venite din partea hitleriștilor.

— După un exil de câțiva ani, pe care mi l-am impus singur, am reluat călătoriile în străinătate cu speranța că se va putea să mă reîntorc curând ca un cetățean liber în țara mea. Am întreprins două turnee în Anglia, unul în Elveția și am dat de asemenea concerte la Paris și în alte orașe franceze. Din nenorocire, durata acestei noi etape a fost cu mult mai scurtă decât aș fi crezut.

— Este adevărat că în Elveția ați primit vizita lui Don Juan de Bourbon, pretendentul la tronul Spaniei ?

— Da. Mă aflu la Staad, când secretarul lui Don Juan mi-a telefonat la hotelul unde locuiam că acesta din urmă dorea să mă vadă și să-mi vorbească. La începutul întrevederii, nepotul reginei Maria Cristina mi-a spus că tatăl său și bunica sa îi vorbiseră deseori de mine.

— Nu a făcut nicio aluzie de ordin politic ?

— Mi-a cerut părerea asupra problemei spaniole pe care i-am expus-o cu toată sinceritatea. I-am mărturisit că, în ceea ce privește forma de guvernământ, eu nu voi fi nici de partea republicii și nici de aceea a monarhiei dar că voi fi de acord cu guvernarea aleasă, în mod liber, de către țara mea. I-am declarat că consimțământul meu la acel regim va depinde de faptele și nu